

Editor: Călin Vlasie

Corectură: Amalia Mărășescu, Andrei Doboș

Tehnoredactare: Mihail Vlad

Design copertă: Ionuț Broșțianu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BALOTĂ, NICOLAE

Abisul luminat / Nicolae Balotă. - București : Cartea Românească, 2018

ISBN 978-973-23-3289-4

821.135.1

Nicolae Balotă

abisul luminat

Grupul editorial Cartea Românească

Copyright © Editura Cartea Românească Educațional, 2018

Editura Cartea Românească este un imprint al Editurii Cartea Românească Educațional

www.cartearomaneasca.ro



Cuprins

CARTEA ÎNTÂIA. Preludiu la o coborâre în infern

De profundis	11
Întâlniri de gradul al treilea	23
Cu Blaga sub cerul înstelat	36
Cetatea răscolită	43
Dragoste după gratii	59
Vin american	84
Se năruie Casa Domnului.....	97
<i>Et in Arcadia ego</i>	121
Închisoarea Militară.....	135
Procesul.....	175
Pe drumul de întoarcere, zăpada... ..	190

CARTEA A DOUA. Interludiu tragicomic

Teorema lui Pitagora.....	201
Întoarcerea fiului în Casa Tatălui.....	206
Când am deschis fereastra.....	215
În laboratorul minotaurului ideologic.....	231
Suferințele tânărului Nego.....	257
Convorbire în miez de noapte	270
Lucian Blaga între demoni și muze	279
Nufărul din mocirlă	301
Alma Mater, maștera sau deruta universitarilor.....	315

Maestrul Favorinus.....	335
Flashback: Alma Mater Napocensis.....	345
ReDoi gentilomi din Sodoma	355
Poveste de iarnă	365

CARTEA A TREIA. Destine deviate

În castelul Veturiei.....	387
Un mărturisitor în catacombe.....	410
Elegie pentru Emily	428
Horoscopul lui Nego	446
Flashback: Cercul câinilor muzicanți.....	461
Risipirea Cercului literar de la Sibiu.....	473
Dragoste la prima mușcătură	488
Munci și zile	501
(1953)	512
Baronul și hornarul, contele și grădinarul.....	519
Cazul Meierhofer	529
Fete pe toate fețele. Fragmente de educație sentimentală.....	541
Recviem pentru un înger căzut.....	567
Flashback: Moartea în tablou german.....	570
Moartea nebunului	583
Să ne mutăm în altă țară.....	603

CARTEA ÎNTÂIA

Preludiu la o coborâre în infern

De profundis

Întuneric. După noaptea petrecută în picioare într-un colț al biroului de anchetă – mai demult un salon – cu focul celor douăsprezece becuri aprinse ale lustrei de cristal în ochi, dimineața să fii îmbrâncit într-o carceră întunecoasă din beci, ce ușurare! Mă izbisem, de îndată ce gardianul, trântind ușa în urma mea, trăsese zăvorul, de o scândură la înălțimea genunchiului. Orbecăind, pipăind când pereții, când scândura, am dat repede ocol celulei. Nu depășea prea mult nici în lungime, nici în lățime, unul din acele bătrâne dulapuri Biedermeier care mai mobilau pe atunci odăile bunicilor noștri. M-am așezat sau mai degrabă m-am prăbușit pe scândura întinsă din dreptul ușii până în peretele din fund. Pusă pe doi căpriori, închipuia un soi de pat. Am încercat să mă lungesc, dar era cu neputință; chilia întreagă nu mă încăpea cât eram de lung și-apoi mă dureau prea rău mijlocul, pulpele, tălpile încălșate, măduarele toate, ca să mă pot întinde. M-am ghemuit pe blana de lemn gemând înfundat, cu buzele strânse. Îmi ardeau ochii din pricina luminii brutale de peste noapte. Bezna răcoroasă din celulă îmi alina arsura, mă învăluia, mă ascundea, mă cruța parcă. Era mai bine așa, culcat în sicriul duhnind din beci, în întuneric, să nu vezi nimic, să te lași învăluit de acest „nimic”. În scurtă vreme, vidul din celula scufundată îmi devenea de-a dreptul familiar. Căci, deși nevăzuți, culcușul nu mai lat nici mai lung decât o scândură de călcat, ca și pereții din jur, îi puteai pipăi. Invizibili, reci și umezi, erau totuși acolo, aieveau. Totul, în golul tenebros al celulei, exista cu adevărat, „nimicul” acela nu mă amăgea, cum nu mă mințeau nici arsura ochilor, nici duhoarea ce-mi năpădea nărilor, ori întunericul ocrotitor. Cât de ireale mi se păreau, în schimb, cât de mincinoase, de false fuseseră toate câte le văzusem, le trăisem mai înainte, în timpul nopții! Revedeam iarăși și iarăși, ca într-un coșmar ce nu se mai isprăvea, scena jucată acolo sus de actori ageamii, interpretând ca un fel de pantomimă, printre decoruri heteroclite, unele mizere, altele de un vechi lux delabrat. De parcă nu era nimic adevărat în spectacolul la care asistasem, deși îmi dădeam prea bine seama că nu fusesem doar un spectator, că

participasem la el, că despre mine fusese vorba în piesa aceea mizerabilă, jucată de niște actori improvizați pe o scenă luminată strident.

„Stai acolo!” – se răstise la mine cu o seară înainte anchetatorul, sau cel căruia îi atribuiam rolul Anchetatorului, așa cum i-ar fi poruncit unui buldog, dar fără mânie, doar plictisit, arătând spre singurul ungher al încăperii în care nu se aflau maldăre de hârtii îngălbenite, de dosare hărtănite, găleți cu bulgări de var nestins și bătrâne covoare persane făcute sul. Abia începuse interogatoriul său de rutină, cu o voce de robot, de automat nici măcar atent la răspunsuri: – Numele?, Adresa?, Vârsta?, Profesia? –, când fusese întrerupt de un apel la telefon. Tot mașinal, părăsese scena, ieșise după ce mă consemnase, ca pe un școlar pedepsit – conform parcă unor indicații regizorale – într-un colț. Adăugase: „Să nu te prind că te-ai așezat!” De altfel, nici nu aveam unde să mă așez, dacă nu pe jos, pe parchetul vechi, unguresc, cu frumoase intarsii colorate, mânjit însă cu var, noroi întărit și urme de bocanci în praful gros de ciment. Se întorsese peste un timp, răsfoise alene într-un dosar, privise pe fereastra ce se întuneca, venise apoi altul care se apucase să scotocească într-un dulap doldora de acte și bastoane negre de cauciuc, dar negăsind ceea ce căuta se răcorise înjurând pe un oarecare Dan, schimbaseră între ei sotto-voce câteva vorbe, gesticulară ininteligibil fără să-mi arunce o privire, de parcă nici n-aș fi fost acolo, făcându-se că nu mă aud atunci când îi întrebam cât timp mai trebuie să aștept, sau poate nici nu mă puteau auzi deoarece își interpretau rolurile, iar spusele mele nu făceau parte din scenariu. Sunase în câteva rânduri telefonul, dar niciunul nu-l ridicase, de parcă nici nu-l auziseră. Se înserase de-a binelea când au plecat amândoi, după ce anchetatorul care mă luase în primire, tot fără să se uite la mine, a făcut un gest indicându-mă unui nou venit, probabil un ofițer de serviciu, primul pe care-l vedeam în casa aceea purtând o uniformă militară. Totul se desfășurase sub lumina ca de proiector a lustrei, relicvă rămasă parcă din decorurile unei piese jucate mai demult, reprezentând probabil un salon burghez din secolul al XIX-lea.

Rămas singur, cu mine proșărit în colț, militarul, un comediant mai tânăr, nu prea încercat, își juca rolul cu stângăcia și lipsa de degajare a debutanților. Părea un muncitor scos de curând din fabrică, dresat însă în pripă pentru rolul ofițerului de poliție secretă. Deprinsese în scurtă vreme o mimică secretoasă, adoptase atitudini, se grimase în agent al Siguranței pe cale de a se preschimba în Securitate, dar nu-și stăpânea rolul, nu intrase încă în pielea personajului interpretat. Sărea în picioare, lua poziția de drepti ori de câte ori suna telefonul, răspunsurile sale se reduceau la o singură replică, aceasta însă viguros și în repetate rânduri răcnită: „Da, să trăiți!” Nu avea nimic de făcut decât să stea lângă telefon, însă rolul

acesta de valet îl juca cu gravitatea unui protagonist sau, cel puțin, cu aerul pătruns de propria sa importanță al unui confident al stăpânilor. Faptul că nu era sub ochii unui director de scenă nu-l făcea să se simtă în largul său. Abia într-un târziu – era, probabil, mult după miezul nopții – răzbit de foame, îndrăznise să ia câteva îmbucături din merindea adusă într-un pachet slinos și pitit în sertarul biroului. De mine cred că îi era groază ca de un ciumat, un lepros sau o ființă lovită de un tabu. Îmi ocolea privirea, ba evita să-mi cuprindă cu ochii întreaga făptură, mă pândeă pe furiș, tresărea la orice mișcare a mea, se vedea că se teme să nu fac cumva o nefăcută, să nu atrag asupra lui o năpastă. Mârâia surd, amenințător, ca un câine doberman pus să mă păzească, de câte ori mă mișcam, îmi schimbam greutatea de pe un picior pe altul, iar atunci când i-am spus că am nevoie să ies la toaletă, lipsindu-i replica, și-a părăsit rolul mut izbucnind într-un tumult de imprecății ce se încălecau, ca pentru a alunga de la sine până și gândul la o asemenea scandaloasă derogare de la scenariu. Îi fusese indicat de un superior și înțelesese că trebuie să mă păzească în acel loc și aceea poziție până când îi va veni schimbul de dimineață. Și m-ar fi ținut acolo până în zori dacă nu intra, salvator, într-un târziu, un civil mai vârstnic, un personaj cu oarecare autoritate, de vreme ce, repetându-mi cererea, mi-a făcut semn să-l urmez și m-a introdus într-o cameră de baie cu o vană spartă, peste care atârnavă străvechi robinete de bronz coclit. În jurul scaunului de toaletă, găurit și el, balta se întindea la fiecare folosire. Întors în sala de anchetă, îmi închipuiam că aș putea să schimb locul și dădeam să mă așez, când bătrânul îmi arătă cu o grimasă brusc scandalizată colțul meu, probabil prescris deținuților în regia spectacolelor lor.

Am rămas din nou cu cel pe care-l socoteam un ofițer de serviciu. Noaptea se scurgea greu; oboseala ne răzbise pe amândoi. Deși era instalat comod la birou, sfrijit cum era, părea chiar mai frânt decât mine. Oricât de pătruns de importanța personajului jucat de el, nu reușea să-și păstreze masca santinelei vigilente; îl vedeam de la un timp clipind tot mai în somn, ațipind minute întregi, tresărind după ce-i cădea capul și fixându-mă, îndată ce se trezea, cât mai fioros, speriat poate de ceea ce aș fi putut întreprinde în timpul moșăielii sale. Dar eu însumi, răzbit de oboseală, închi-deam ochii, adormeam în picioare. Ochii mei închiși îl nelinișteau de parcă aș fi putut evada în somn. Ciocănea furios cu tamponul de sugativă în masă și repeta: „Aici nu se doarme!” Peste câteva clipe îi cădeau din nou ochii, iar eu profitam ca să-i închid pe ai mei. Dialogul acesta mut al ochilor între paznic și păzit a continuat până în zori, când se auzi poarta de fier de la intrarea în curte deschizându-se, o mașină intrând și frânând scrâșnit pe

pietriș, apoi voci, pași, iar ofițerul de serviciu, treaz de-a binelea, cu masca vigilenței pe obraz, sărea în picioare și aștepta în poziție de dreptți.

Eram, oare, arestat, mă întrebam nedumerit, frământându-mă, negăsindu-mi locul, ghemuit pe scândura din celula întunecoasă? Îmi închipuiam încă, pe vremea aceea, cu aceeași inocență cu care mai credeam poate că nu poți să iubești sau să fii iubit fără să declari sau să ți se declare ritos „te iubesc”, că nu poți fi arestat cu adevărat dacă nu ți se rostește răspicat în față formula consacrată: „În numele legii, ești arestat!” Or cuvintele acestea nu le auzisem nici din gura agentului în civil care apăruse, întovărășit de un milițian, să percheziționeze la noi acasă și mă luase în mașină împreună cu cărțile confiscate, nici din aceea a sergentului în camera de gardă, care-mi poruncise să mă dezbrac la piele și îmi luase ceasul, stiloul, cureaua, șireturile și altele, nici din aceea a anchetatorului care îmi pusese în pripă cele câteva întrebări și-mi ordonase să stau la colț în picioare. E bizară – încercam să mă liniștesc – o asemenea arestare nedeclarată. De altfel, nu spusese Mamei cel ce venise la noi acasă să caute cărțile că nu mă duce cu ei decât pentru a da o „declarație” în legătură cu acestea și că mă voi întoarce încă în seara aceea? Nici n-o lăsase să-mi dea un pardesiu: „N-are nevoie, nu-i frig, la noapte-i acasă!” Ce e drept, nu-l crezusem nicio clipă; mă prefăcusem că-l cred și-i repetasem cuvintele față de ai mei, ca să-i liniștesc. Vorbele lui nu păreau nicidecum amenințătoare. Ele nu ți se adresau, nu se adresau nimănui, erau cu adevărat vorbe goale. Ca și privirea lui. Când te uitai la el, nu vedeai decât albul ochilor unui nevăzător, pupilele te evitau, se ascundeau. Ochi de pește mort, îmi spuneam, deși nu văzusem niciodată asemenea ochi. Nu puteai să-i dai o vârstă anume, într-atât era de ascuns în dosul ochilor acelora goi, al obrazilor livizi; totul era cenușiu în omul acesta ce se exersase parcă să nu atragă prin nimic atenția, să treacă dacă se poate invizibil printre oameni. Vocea lui era și ea spartă. Bunica mea n-a înțeles ce voia, când, deschizând ușa, s-a pomenit cu el pe prag. Nici Mama, deși, văzându-l întovărășit de un milițian, și-a dat seama din întrebarea lui cu privire la „cărțile domnului doctor Balotă” că e un individ primejdios. Atunci am apărut eu. M-am întors cu el în odaia mea, de unde ieșisem. Era plină de cărți. I le-am arătat. Dar, fără să se uite prea atent împrejur, individul mi-a spus pe un ton plictisit, cu vocea lui spartă: „Nu, nu mă interesează cărțile astea. Să mergem în grădină.” Am înțeles. Știa.

Cu câteva luni în urmă, pe la începutul verii lui '48, la Institutul de Psihologie unde lucram, îmi căzuse în mână o listă, de fapt un tom desul de voluminos, tipărit, cuprinzând o înșiruire de autori și cărți interzise. Urmau să apară și altele, dar acel prim index ce lovea cu interdicția, în dezordine, cărți de filosofie, de istorie, opere literare, scrierile unor politicieni,

autori clasici și moderni, ediții vechi și recente, amintea rugurile de cărți din Germania hitleristă. Încă înainte de apariția acestor interdicții, se zvonise că au început descinderi ale Siguranței prin casele unor intelectuali, iar cărțile descoperite la percheziții și confiscate deveniseră probe în inculparea lor ca „dușmani ai poporului”. Dar până atunci nu auzisem ca o asemenea descindere să aibă ca obiect doar unele cărți incriminate. În vara aceea, un călugăr franciscan m-a chemat la casa comunității de lângă biserica pe care o frecventam și mi-a spus că se așteaptă la persecuții, arestări, poate chiar la desființarea ordinului. Cărțile din biblioteca lor vor fi, probabil, risipite, arse și, de aceea, frații ar dori ca măcar unele să fie salvate și să-și îndeplinească menirea, ajungând în mâinile unor cărturari și oameni de treabă. M-a îndemnat să iau la mine oricâte volume aș dori, pentru că îmi știa pasiunea, îmi cunoștea preocupările. De cărțile din biblioteca franciscanilor mă folosiseam cu puțin timp în urmă scriind tocmai despre sfântul întemeietor al ordinului lor, despre iubitul meu Francisc de Assisi. Cu pofta mea hulpavă de cărți, m-am bucurat de propunerea călugărului și am luat o seamă de cărți, printre care *Dogmatica* lui Tanquerey, *Tratatul de Morală* al lui Noldin și marea *Kirchengeschichte* a lui Schmidt, toate în mai multe volume. Nici eu, nici bunii mei franciscani, suflete neînfricate, care aveau să sufere nu peste mult toate persecuțiile, asupririle, depozările la care se așteptau, nu puteam să prevedem că urma să trec și eu în curând prin ceea ce considerau ei că le este oarecum rezervat prin vocație. Dar sunt și alți chemați decât cei ai Casei, nu numai la ospețele Domnului, ci și la încercările Lui.

Era, așadar, un moment din acela (cum aveau să mai fie și altele în următoarele decenii comuniste) când, sub amenințarea legilor nelegiuite și mai ales a unor ucazuri obscure, nici măcar pe față anunțate, oamenii înfricoșați și-au ars cărțile vechi, documente parafate cu semnătura regilor, a miniștrilor regatului român, decorații și însemne, drapele și embleme ale României mici sau mari, tot ce ar fi putut fi folosit – și de atâtea ori avea să fie folosit – pentru a-i învinovăți de „deținere și răspândire de materiale subversive”. N-aș fi fost niciodată în stare să ard o carte. Orice fel de carte. De aceea, atunci când amicul Rudy Schuler, obișnuit să scotocească prin bibliotecile prietenilor, văzând pe rafturile mele unele lucrări politice din cele de curând prohibite, insistase să mă descotorosesc de ele, refuzasem să le distrug, considerând că cele câteva volume mai deochiate politic se pierdeau în masa mare a cărților. Întrucât mă mulțumeam să dau din umeri la repetatele lui avertismente, a alarmat-o o dată pe Mama. Negoîțescu, și el de față, a turnat ulei peste foc, spunând că în ceea ce-l privește nu și-a distrus cărțile cele mai primejdioase, dar, „ca o măsură de prevedere”, le-a scos din bibliotecă unde erau prea vizibile și le-a ascuns. Știam că avea unele

publicații legionare din perioada adeziunii sale juvenile – pe cât de frenetică, pe atât de trecătoare – la delirurile defunctei mișcări, precum și numeroase lucrări achiziționate mai demult de tatăl său preocupat de doctrinele politice ale veacului. În fața coaliției dintre familie și amicii mei, am cedat.

Am scos, așadar, din bibliotecă vreo douăzeci de volume dintre cele mai „interzise” și le-am cărat în „grădina de sus”. Mai bine zis, le-a cărat „femeia cu măgăruș”, cum o numeam pe o unguroaică bătrână, dar robace, care-și câștiga pâinea făcând transporturi pentru „domnii” din ce în ce mai scăpătați, cu o teleguță la care avea înhamat un măgar minuscul, ca de jucărie. Odată cu cărțile, mai pusesem într-o lădiță caiete ale Jurnalului și diverse alte scrieri ale mele, îndeosebi cele în care mă răfuiam cu părinții marxism-leninismului și cu ciracii lor mai noi. Mă vor fi văzut paznicii din grădină ducând toate acestea în pod? Cred, mai degrabă, că le-au descoperit cotrobăind prin casă în lipsa noastră. Nu-i interesau câtuși de puțin cărțile ori hârtoagele, dar îi ducea mintea la rele și-și dădeau seama că toate acestea fuseseră dosite acolo din anumite pricini nu prea binecuvântate. Deși suspiciunea și delațiunea începuseră să plutească prin aerul din ce în ce mai deleter al vremii, nu vor fi înțeles de la început că ar putea trage vreun folos din terfeloagele acelea. Scotociau după alte lucruri mai de preț pentru ei. Îi împingea nevoia, căci, nevrednici cum erau, nu scoteau mai nimic din gospodăria și pământul dat lor în folosință de ai mei. În trândăveala lor, se mulțumeau cu salariul lor de paznici. Erau trei frați, tineri tustrei, dintre care doi aveau neveste, al treilea, mezinul, fiind un băiețandru debil mintal. Vecinii noștri se plânseseră de furtișagurile la care se dedau „paznicii” noștri prin fermele lor. Reproșurile Tatălui meu făcute lor, nu mă îndoiesc, cu obișnuita sa blândețe, nu i-au determinat să-și schimbe deprinderile. I-au fâgăduit, bineînțeles, spășiți, că se vor face oameni de treabă și, într-adevăr, nu s-a mai auzit de vreo lovitură dată prin casele și livezile din jur, de pe Hajongard. Dar, ferindu-se de a mai călca fermele mai bine păzite din vecini, au început să fure mai comod chiar în ograda păzită, se presupunea, de ei. În lunile acelea de vară, prins între rigorile elaborării tezei de doctorat și ardorile amorului, am avut rareori chef și răgaz să urc la „grădina de sus”. Singur Tata, mai atașat decât oricare dintre noi de locul acela, își făcea drum ori de câte ori avea timp la livada lui dragă. Și totuși nu el, prea distrat să ia seama la obiectele de prin odăi, mai atent la stropitul pomilor, la curățirea crengilor, la culesul căpșunilor, la atâtea câte erau de făcut în îngrijirea celor peste cinci sute de pomi fructiferi, nu el, ci Mama a băgat de seamă că lipseau unele și altele din vechile și frumoasele mobile rustice ardelenesti, din scoarțele oltenesti, marile covoare basarabene sau anticele chilimuri turcești întinse pe dușumele, pe pereți. Luați din scurt,

frații încurcați au pus repede vina pe cel mic, deși acesta, sărac cu duhul, era un nevinovat, incapabil să priceapă prețul lucrurilor, necum să tragă vreun folos din orice ar fi șterpelit. Tatăl meu ar fi putut să depună o plângere la poliție și să caute cu ajutorul ei să recupereze cele furate și înstrăinate. Dar cred că nici nu i-a trecut prin gând una ca asta. Neîncrederea în autorități și îndeosebi în Poliția devenită Miliție comunistă se strecurase de curând, dar foarte adânc în noi. Preferai să rămâi cu paguba decât să-i aduci pe răufăcătorii mai temuți decât tâlharii în casă. Așadar, am hotărât cu toții concedierea ispravnicilor ce nu fuseseră de ispravă, iar Tata, blajin ca întotdeauna, în loc să-i dea afară pe dată, le-a acordat un răgaz de două luni, până la 1 octombrie, să-și caute o altă locuință și o altă slujbă.

Nu știi cine dintre noi a avut ideea de a dosi cărțile în casa din „grădina de sus”. Așa numeam, spre deosebire de grădina din jurul casei noastre, livada în care, spre sfârșitul anilor '30, Tatăl meu începuse să amenajeze un fel de fermă, pe o pajiște întinsă de vreo cinci-șase iugăre, construind acolo o casă mai mare pentru noi, alta mai mică pentru familia unui paznic și o șură. Se vedea, bietul, la bătrânețe, gospodărint ca un *gentleman-farmer*, bucurându-se de roadele acestei investiții bucolice. Era mândru de clădirile din livada ce nu avea să devină niciodată o fermă și îndeosebi de casa mare care se vedea de departe, din șoseaua ce urcă șerpuind dealul Feleacului, îl încântau sutele de pomi pe rod plantați sub diriguirea lui în șiruri rostuite cu grijă, din mijlocul cărora răsărea acoperișul de țigla roșie, și stâlpii de lemn ai cerdacului ciopliți de meșteri pricepuți din Ilva-Mică. Nu-i împărțeam din păcate încântarea, iar plimbările noastre spre „grădina de sus” însemnaseră mai demult, pentru copilul citadin care eram, o corvoadă. Cu trecerea anilor, după terminarea războiului și întoarcerea noastră din „refugiu”, parcă îmi trecuse vechea aversiune și aș fi ajuns chiar să îndrăgesc acea livadă, dacă ea nu ne-ar fi prilejuit mai multe necazuri decât bucurii.

Pe la începutul toamnei, mergând o dată în podul casei din „grădina de sus”, unde dosisem cărțile și caietele, pentru a lua unul dintre manuscrisele mele polemice, de analiză critică a comunismului, pe care voiam să îl continui, am găsit volumele și hârtiile răvășite. Cineva umblase la cele două lădițe și le răscolise, dar nu lipsea nimic. Eram convinși că făptașii erau tot cei ce scotociseră și jos prin camere. Ascunzișul nu mai era câtuși de puțin sigur. „Femeia cu măgăruș” a făcut și de astă dată transportul înapoi în casa noastră din oraș. Caietele cu însemnări zilnice, manuscrisele mele și-au reluat locul în sertarele biroului meu, iar cărțile în rafturile bibliotecii. Nu voiam să mă mai despart de ele. Soarta mea va fi și a lor, așa socoteam, neglijând destul de ușuratic experiența care-i făcea pe cei vechi să spună *habent sua fata libelli*, atribuind scrierilor un destin propriu al lor.

În schimb, cedam și de astă dată îndemnurilor la prudență ale familiei. Cărțile trebuiau ascunse, așa se hotărâse, căutându-se un ascunziș potrivit. În niciun caz în casă, ci undeva afară, poate în curte sau în grădina de lângă casă, cu alei printr pomii, cu straturi de flori și un gazon cam sălbăticit, mult mai puțin îngrijit decât fusese altădată, în vremurile bune de dinainte de război. Mai dăinuia în grădină, tot din acele timpuri, un fel de pavilion, părăginit și el, care de la Viena încolo s-ar fi numit o glorieță, iar de la Istanbul încoace se cheamă chioșc, căruia noi, însă, așezați între acestea două, îi ziceam filigorie – folosind un cuvânt pe care nu-l mai întâlnesc nicăieri în lume de vreo șaizeci de ani încoace, dar care mai desemnează, poate, undeva într-o Transilvanie profundă, ca și în luminișurile scufundate adânc în mine, acel mărunț lăcaș de tihnă din fundul umbratic al grădinilor noastre unde, feriți de toropeala arșitei, ca și de răpăiala subită a ploilor, gustam, în interminabile după-amiezi și seri de vară, savoairea vorbelor, visării, voluptăților minții și trupului. Copil, mă cățaram pe acoperișul ei, ajutându-mă de crengile unui prun de alături, și uitam de lume citind întins pe burtă, cu soarele ce se rotea încet deasupra și apunea lent, discret, pe undeva prin grădinile vecinilor. Iar lângă acea filigorie, ce se scorojea nemaicercetată de nimeni, era un vechi stup din care albinele, surprinse de o iarnă geroasă și, mai mult poate, de iarna învrăjbirilor noastre, a războiului, apoi a glaciațiunii staliniste ce coborâse peste noi, pieriseră fără urmă. În acel stup de lemn uscat am depus într-o seară, ca într-un sicriș, cărțile pe care nu mă înduram să le dau flăcărilor.

Și măcar dacă ar fi fost cărți dragi, la care țineam, căroră să le fi fost îndatorat pentru că m-ar fi nutrit, precum atâtea tomuri prețioase din biblioteca mea. Erau, dimpotrivă, cărți blestемate cu care mă războisem în anii adolescenței mele, volume pe marginile căroră îmi înscrisesem excrearea, îndârjirea juvenilă împotriva celor ce otrăviseră atmosfera Europei înainte de a-și ruina țara și continentul, textele otrăvitoare ale unor Hitler, Rosenberg, Goebbels, Krieck și alții. Pe lângă scrierile acoliților francezi ai nazismului, mai înmormântasem în stupul părăsit opul *Pentru legionari*, scrierea febricitantului apologet al terorii verzi, Corneliu Zelea Codreanu. Asupra acestor cărți se aplecase cercetător, după ce ridicase capacul de lemn învelit în hârtie gudronată, pe acestea le scosese, în după-amiaza aceea aurie de octombrie, agentul cu ochi de pește mort.

„Buuun...”, constatase el satisfăcut, de parcă ar fi tras afară din apă o plasă plină de pești, vii aceia, apoi ordonase sergentului să ia cărțile și să le ducă la mașină. Am mai urcat cu el în casă, să-mi iau o haină. Mama și Bunica ne urmăriseră din marchiza de sus, le simțeam privindu-ne îngrozite cum ne îndreptăm spre filigorie, cum ridică individul capacul stupului, cum

ia cărțile, cum urcăm din nou treptele. Le vedeam, pe Mama chinându-se să explice ceva, să spună că eu nu știam de acele cărți, că ele erau de nu se știe când acolo, pe bătrâna mea Matata tremurând toată, ea, atât de bravă, de calmă în împrejurările cele mai grele, biete femei care înfruntaseră atâtea, deodată pierite, năucite, livide, cu sângele tot scurs din ele, neștiind ce să mai facă să mă scape, repezindu-se să-mi aducă o haină, un palton, ceva de mâncare, implorând agentul impasibil, surd, orb. Și tremurând. Tremurul acela al vocilor, al mâinilor, al întregii lor făpturi mă urmărea acolo, ghemuit în bezna celulei (și continuă să mă urmărească peste ani). Surorile mele apăruseră în ultima clipă, ne încrucișasem când mă îndreptam întovărășit de agent spre ieșirea din curte; ne priveau nedumerite, le aruncasem câteva cuvinte liniștitoare, dar tocmai asta le înghețase de spaimă.

Din fericire, Tatăl meu lipsise de acasă; profitând de câteva ore libere în după-amiaza plăcută de toamnă, făcuse o plimbare la „grădina de sus”, de unde neisprăviții de paznici își luau tocmai în grabă tălpășița, spre satisfacția lui. Bietul nu știa că o luau la goană, după ce întârziaseră câteva zile peste termen, știind ce făcuseră împotriva lui și înspăimântați parcă de propria lor mârșăvie. Mă bucura gândul absenței sale, singurul liniștitor dintre cele ruminat în tenebrele acelor prime ore. Știam prea bine cum ar fi reacționat la apariția celor doi indivizi. Îmi închipuiam ieșirea sa nestăpânită, furia subită a omului ieșit din firea sa atât de pașnică. S-ar fi opus din răspuneri percheziției, ar fi strigat la ei ca la niște oameni de nimic, niște slugoi netrebniți ai partidului comunist, așa cum a făcut-o nu o dată în ultimii doi ani, ori de câte ori își făceau apariția în curte indivizi „cu o servietă sub braț”, care pe Mama o înspăimântau, iar pe Tata îl înfuriau. Atât doar că acei inși trimiși cu diverse misiuni de la „Sfat” sau mai știu eu ce alte oficii erau mai ușor de alungat decât ofițerul acesta „în civil”, întovărășit de un milițian. Înfruntându-l pe omul Siguranței, nu se știe la ce extremități s-ar fi ajuns, dar ele i-ar fi pricinuit bunului meu părinte teribile necazuri. Orice s-ar fi întâmplat, eram convins că, în cele din urmă, văzând că n-are încotro, ar fi susținut sus și tare că acele cărți îi aparțineau numai lui și nicidecum mie. Ar fi arătat semnătura sa, „Dr. Gheorghe Balotă”, de pe pagina de gardă a unor volume, cumpărate într-adevăr de el mai demult, pe vremea când eram încă prea mic pentru a le putea citi. Iar agentul ar fi fost încântat să-l înșface pe irascibilul care-l ocărâse și vituperase împotriva „puterii populare”, mai ales că fusese trimis să caute cărțile ascunse ale „bătrânului avocat” – cum sunase denunțul – nu pe ale fiului său. Înțelegeam ezitarea sa, când mă zărise, întrebarea sa cu privire la cărțile „domnului doctor Balotă” (se referea, bineînțeles, la Tatăl meu, doar eu eram pe vremea aceea încă departe de doctoratul meu) atunci când, ieșind în anticameră și auzindu-l întrebând,

l-am poftit să-mi vadă biblioteca. La drept vorbind, din anii studenției, toate cărțile din casă, adunate de ai mei, apoi de mine, deveniseră oarecum ale mele, alcătuiau biblioteca mea. Era cum nu se poate mai firesc să-mi asum eu răspunderea pentru ele. De aceea îi mulțumeam Domnului că îl ținuse pe Tatăl meu departe de casă în ora aceea a încercării.

Nici scrâșnetul zăvorului, nici ușa deschizându-se și lumina năvălind în celulă nu m-ar fi trezit poate, atât de adânc, de sănătos mă scufundasem în somn, dacă nu m-ar fi zgâlțâit viguros brațul unui sergent: „Dormi, n-ai habar!” Și o înjurătură, prima dintr-un lung șir ce aveau să mi se azvârle. Mă ridicasem buimac și-l vedeam întinzându-mi o farfurie de tablă. Ușa se trântea, iar eu rămâneam în mână cu farfuria. În ea o zeamă ca o spălătură de vase ce mirosea a varză. Fără lingură, la început lipăind ca un câțel, apoi sorbind la buza talgerului și stropindu-mă cu ciorba căldică, am dat-o pe gât. Foamea mă încerca abia acum, după acest „prânz”, dacă nu cumva fusese o „cină”. În somn, pierdusem șirul orelor. Mă simțeam însă refăcut, odihnit. Nu-mi mai doream să zac încovrigat pe scândură. Îmi venea chiar să mă destind, să fac câțiva pași, dar unde? M-am ridicat în picioare și încercam doi-trei pași mărunți de la ușă până în fundul carcerii, strecurându-mă pe lângă scândura întinsă. Trăgând cu urechea la zvonurile din pivnița-celular – șoapte, vociferări depărtate, pași, trântituri de uși, murmure înfundate, câte un oftat, toate mă interesau, mă priveau parcă îndeaproape, toate aveau tâlcuri pe care aș fi vrut să le deslușesc –, am observat că în partea de sus a celulei, lângă ușă, se auzea, pentru cine știe ce motive acustice, mai limpede decât în alte unghere ale ei. Pe încetul se isprăvea împărțirea talgerelor de ciorbă, apoi se auzea un rostogolit de hârdău, voci ce se apropiiau, se depărtau, se stingeau.

Se făcuse de la un timp liniște și aveam sentimentul că intrăm în noapte ca într-un tunel. Întunericul nu se îngroșa, rămânea același ca mai înainte, dar îmi părea că este acum al nopții. Într-un târziu, după ce s-a auzit trântindu-se, în urma unei mașini ce ieșea din curte, poarta grea de fier, în tăcerea ce se lăsase în toată clădirea am început să aud ca o șoaptă nedeslușită de undeva, din apropierea carcerii mele. Lipindu-mi urechea de ușă, surprindeam tot mai deslușit cuvinte răzlețe, frânturi de frază: „*sicut vulnerati dormientes in sepulcris*”, „*in tenebrosis et in umbra mortis*”... Vocea recita un text latinesc, o rugăciune fără îndoială. Când am auzit, rostită ceva mai lămurit, formula: „*Clamavi ad te Domine*”, nu mă mai puteam îndoi: era un psalm. Din când în când, ca sub un impuls lăuntric, vocea se înălța patetică: „*Traditus sum*” sau „*Pauper sum ego*” și iar: „*Et ego ad te, Domine, clamavi!*” E unul din preoții noștri, îmi spuneam, și vecinătatea aceasta mă bucura nespus de mult. Aș fi vrut să intru

cumva în legătură cu el, dar nu îndrăzneam să-l întrerup din rugăciune, căci eram sigur că se roagă murmurând mai înăbușit ori mai avântat versetele: „*Domine Deus, salutaris meae, in die clamavi et nocte coram te...*” Când a ajuns a doua oară la: „*Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis et in umbra mortis*”, am recunoscut deodată psalmul. Exultam de parcă aș fi reîntâlnit pe cineva nespus de drag. Luminat ca de o revelație fericitoare, înțelegeam aproape toate versetele. De fapt, le ghiceam mai mult decât le auzeam. Nu luasem decât rareori până atunci în mână *Psaltirea latină*, dar în tribulațiile mele din acea toamnă reluasem adeseori *Biblia* lui Galaction. Cu puține zile chiar înainte de arestare, citisem și recitisem *Psalmii* și *Evangheliile*. Și totuși, nu acestea îmi dădeau acum cheia recunoașterii psalmului șoptit, aș putea spune gemut cu atâta înfocare de vocea necunoscută. În zbuciumul ultimelor zile, orbecăind, căutând o lumină ce se ascundea, mai deschiseseam de câteva ori și *Sfânta Scriptură* tălmăcită de Luther. Pe alocuri, mai cu seamă în psalmii de suferință ori de penitență, verbul dur, greu, al germanului răsuna mai puternic, pătrundea mai profund într-o inimă tulburată. În cartea veche, mult ostenită, o *Heilige Schrift* a străbunilor mei Regius, pe filele de la începutul și sfârșitul căreia Bunica mea și sora ei, mătușa Emily, înscriseră pomelnicul tuturor celor morți și vii din familie, mă oprisem îndelung asupra psalmului 88 (87 în versiunea latină a *Vulgatei*). Și-acum, iată, pe întuneric, mi-era dat să recunosc, în latineasca *Vulgatei*, acel strigăt din adâncul disperării: „*Du hast mich in die Grube hinunter gelegt, in die Finsternis und in die Tiefe.*” M-ai scufundat în adâncul gropii, în întunecimi și-n abise. „*Traditus sum*” – gemea alături necunoscutul – „*et non egrediebar*”, iar eu îmi aminteam: „*Ich liege gefangen, und kann nicht auskommen.*” Zac în prinsoare și nu pot să ies! Strigătul Psalmistului izbucnea în noapte din străfundul inimii mele. Cuvintele Psalmistului erau cuvintele mele. Nu le ascultam doar rostite pe întuneric de o voce necunoscută, dar prietenă, nu le regăseam doar în amintirea Cărții sfinte citite, ele țâșneau chiar din sufletul meu. Iar când vocea încetă, izbucniră din mine, fără să vreau, fără să cuget, cuvintele psalmului 130 – singurul pe care-l știam în latinește: „*De profundis clamavi ad te, Domine...*”. Doream să mă fac recunoscut de preotul de-alături ca unul dintre ai săi? Să răspund tot printr-un psalm la cel pe care-l recitase? Să intru cumva în legătură cu el? Mai mult însă decât toate acestea, irumpea din mine febril, prin cuvintele Psalmistului: „Din adâncuri am strigat către tine, Doamne! Doamne, auzi glasul meu!”, speranța, răspunsul meu la strigătul disperat al aceluiași Psalmist. Îmi mărturisisem neputința odată cu el și acum îmi strigam speranța. Da, eram neputincios, eram așezat printre cei coborâți în adâncul gropii, dar de